

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто сучасний стан іноземного інвестування в економіку України. Досліджено стан інвестиційного клімату в Україні, переваги, недоліки та основні проблеми залучення іноземного капіталу в національну економіку. Визначено взаємозв'язок між величиною ВВП та обсягом залучених прямих іноземних інвестицій. Вказано можливі шляхи збільшення залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестори, інвестиційний клімат, інвестиційна політика, валовий внутрішній продукт.

ИНОСТРАННОЕ ИНВЕСТИРОВАНИЕ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье рассмотрено современное состояние иностранного инвестирования в экономику Украины. Исследовано состояние инвестиционного климата в Украине, преимущества, недостатки и основные проблемы привлечения иностранного капитала в национальную экономику. Определена взаимосвязь между величиной ВВП и объемом привлеченных прямых иностранных инвестиций. Указаны возможные пути увеличения привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, инвесторы, инвестиционный климат, инвестиционная политика, валовой внутренний продукт.

FOREIGN INVESTMENT INTO UKRAINIAN ECONOMY

Abstract. The modern state of the foreign investing in the Ukrainian economy is considered in the article. The state of investment climate is investigational in Ukraine, advantages, defects and basic problems of bringing in of foreign capital in a national economy. Intercommunication between the size of GDP and volume of the attracted lines of foreign investments is certain. The possible ways of increase of bringing in of foreign investments in the economy of Ukraine are indicated.

Key words: foreign investments, investors, investment climate, investment politics, gross domestic product.

Вступ. Соціально-економічний і політичний розвиток України на сучасному етапі спрямований на формування розвиненої відкритої ринкової економіки. В умовах дефіциту власних джерел фінансування українська економіка відчуває потребу в іноземних інвестиціях, які будуть одним з вагомих засобів для досягнення економічного зростання, розвитку експортних галузей, технологічного переоснащення виробництва. Саме тому проблема залучення іноземних інвестицій в Україну є досить актуальною.

Дослідження питань розвитку інвестиційної діяльності та залучення іноземних інвестицій в Україну відображено в роботах вітчизняних та іноземних авторів, серед яких О. Онопрієнко, М. Сімонова, С. Донцов, В. Федоренко, Б. Губський, Б. Данилишин, О. Николайчук, Я. Бондаренко та ін.

Проте в сучасних умовах економічної нестабільності в Україні потрібно забезпечити стійкість і нову якість іноземних інвестицій, що забезпечать виникнення конкурентних переваг вітчизняної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення реального стану інвестиційної привабливості нашої країни та аналіз проблем, які стримують надходження іноземних інвестицій в Україну.

У процесі дослідження використовувалися методи аналізу, синтезу, математичного моделювання.

Результати. Згідно з визначенням Державної служби статистики (Держстату) України, «пряма інвестиція — це категорія міжнародної інвестиційної діяльності, яка відображає прагнення інституційної одиниці — резидента однієї країни здійснювати контроль або істотний вплив на діяльність підприємства, що є резидентом іншої країни. Інвестиція є прямою, якщо капітал/права власності нерезидента становить не менше 10 % вартості статутного капіталу підприємства-резидента (або) нерезидент має не менше 10 % голосів в управлінні підприємства-резидента. До прямих інвестицій також відносять інвестиції, що отримані на основі кон-

цесійних договорів і договорів про спільну інвестиційну діяльність; кредитні ресурси, що надані/отримані в рамках операцій між підприємством прямого інвестування та прямим інвестором» [1].

Тобто, до прямих іноземних інвестицій (ПІІ) відносяться як реальні інвестиції, так і фінансові інвестиції — витрати коштів на придбання цінних паперів, та навіть певні кредитні ресурси, хоч їх обсяг у структурі ПІІ є не значним.

Що ж стосується портфельних інвестицій, то до цієї категорії відносяться або вкладення у цінні папери у формі певного пакета (портфеля) таких документів, або ж невеликі за обсягами інвестиції, які не дають змоги їх власникам істотно впливати на діяльність підприємства [2]. В Україні, згідно з визначенням Держстату, це — менше 10 % голосів в управлінні підприємства-резидента [1]. Фактично, до категорії портфельних інвестицій в Україні відносяться як невеликі пакети акцій підприємств, так і різноманітні боргові інструменти.

Динаміка надходжень ПІІ в Україну має нестабільну тенденцію, що пов'язано з нестабільністю економіки України (рис. 1).

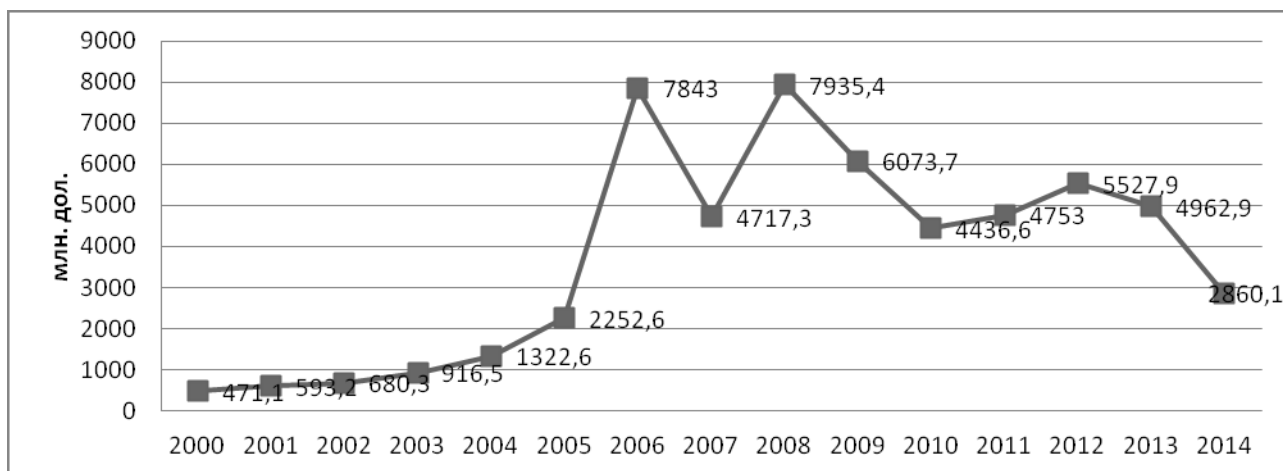


Рис.1. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол. США

Складено на основі даних [1]

Загальний обсяг ПІІ (акціонерний капітал), внесених в економіку України з початку інвестування на 31 грудня 2013 року, склав 58,1 млрд доларів, що на 2,3 % більше обсягів інвестицій на початок 2013 року, та в розрахунку на одну особу населення становив 1245,6 доларів США.

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в Україну в 2013 році становив 2,860 млрд дол., що удвічі менше від показника 2012 року в 6,013 млрд дол., повідомляється на сайті Державної служби статистики України [3].

На кінець 2013 року основними інвесторами України залишаються такі країни, як Кіпр — 19,036 млрд дол. (зростання на 1,73 % у четвертому кварталі), Німеччина — 6,292 млрд дол. (1,57 %), Нідерланди — 5,562 млрд дол. (1,05 %), Російська Федерація — 4,287 млрд дол. (11,58 %), Австрія — 3,258 млрд дол. (1,31%), Велика Британія — 2,714 млрд дол. (зниження на 0,37%), Британські Віргінські острови — 2,494 млрд дол. (зростання на 1,71 %), Франція — 1,826 млрд дол. (зниження на 0,92 %), Швейцарія — 1,325 млрд дол. (зростання на 3,68 %), Італія — 1,268 млрд дол. (0,71 %). На ці країни припадає майже 83 % від загального обсягу прямих інвестицій [1].

За даними Держстату, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, направлених в українську промисловість, становить 18,013 млрд дол., або 31 % від їх загального обсягу, в установи фінансової і страхової діяльності — 15,349 млрд дол., або 26,4 %, на підприємства торгівлі і ремонту автотранспорту — 7,560 млрд дол., або 13,0 %, у ринок нерухомості — 4,371 млрд дол., або 7,5 %, у наукову і технічну діяльність — 3,448 млрд дол., або 5,9 % [3]. Наведені дані свідчать про те, що іноземні інвестиції переважно направляються у швидкоокупні галузі.

Для України характерним є перевищення частки прямих іноземних інвестицій над портфельними, суттєво збільшується частка прямих інвестицій у структурі інвестування, тоді як частка портфельних інвестицій в останні роки знижується. Наприклад, у 2012 р. в економіку України було вкладено портфельних іноземних інвестицій на суму близько 6,47 млрд дол.,

тоді як обсяги отриманих портфельних інвестицій на початок 2013 року склали лише 5,7 млрд дол. [4, с. 148].

За українських реалій значна частина іноземних портфельних інвестицій до нашої держави представлена борговими інструментами, а не акціями підприємств. У платіжному балансі України ці інструменти, у свою чергу, представлені кредитами та облігаціями різного терміну дії, одержувачами яких є приватні та державні структури. Причому у найближчому майбутньому, особливо у першій половині 2014 р., такі фінансові потоки спрямовуватимуться, насамперед, до державних структур.

Про недостатній рівень іноземного інвестування економіки України свідчать показники інвестиційної безпеки (табл. 1). Наведені дані свідчать про суттєве відставання від порогових значень і обсягу інвестицій у ВВП і приросту ПІ до ВВП. Це підтверджує необхідність активізації залучення іноземного капіталу в економіку України.

Таблиця 1

ІНДИКАТОРИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПРОТЯГОМ 2006—2013 РР.

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ВВП, млрд. грн.	544153	720731	948056	913345	1094607	1302079	1411238	1454931
Обсяг інвестицій, % до ВВП (порогове значення індикатора не менше 25%)*	23	26,2	24,6	16,6	13,8	14,1	24,4	17
Обсяг ПІ, млн. дол.	21607,3	29542,7	35616,4	40053,0	44806,0	50334	55297	58157
Приріст ПІ за рік, млн. дол. *	4717,3	7935,4	6073,7	4436,6	4753,0	5528	4963	2860
Приріст ПІ, % до ВВП (порогове значення 5%)*	4,4	5,6	4,1	3,8	3,1	2,77	2,34	2,4

Складено на основі даних [1; 5; 6]

* — розраховано автором

Для визначення впливу економічного стану країни на обсяг залучених інвестицій проаналізуємо взаємозалежність між рівнем ВВП України і обсягом залучених прямих інвестицій. Для аналізу були обрані показники ВВП і ПІ у млн дол. США за 1999—2013 роки (рис. 2). По осі *Y* — обсяг ПІ в Україну, млн дол., по осі *X* — величина ВВП України, млн дол. Отримані дані підтверджують пряму залежність між цими величинами (при $R^2=0,6632$) і свідчать, що при зростанні ВВП обсяг прямих інвестицій зростає.

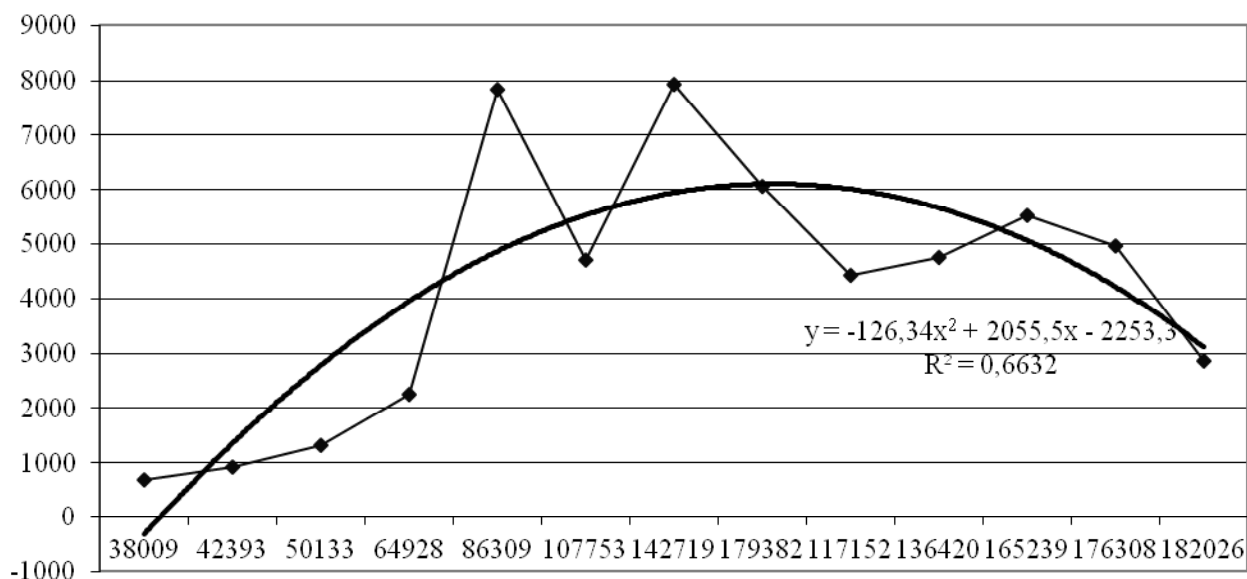


Рис. 2. Залежність ПІ в Україну від величини ВВП

На інвестиційну привабливість значно впливає не лише загальний стан економіки країни, а й умови ведення бізнесу, зокрема ступінь втручання держави та рівень корупції [7]. За даними Державної служби статистики України темпи приросту прямих іноземних інвестицій в нашу економіку стабільно знижуються починаючи з 2004 року [1]. Відповідно змінюються і оцінки інвестиційної привабливості України (рис. 3).

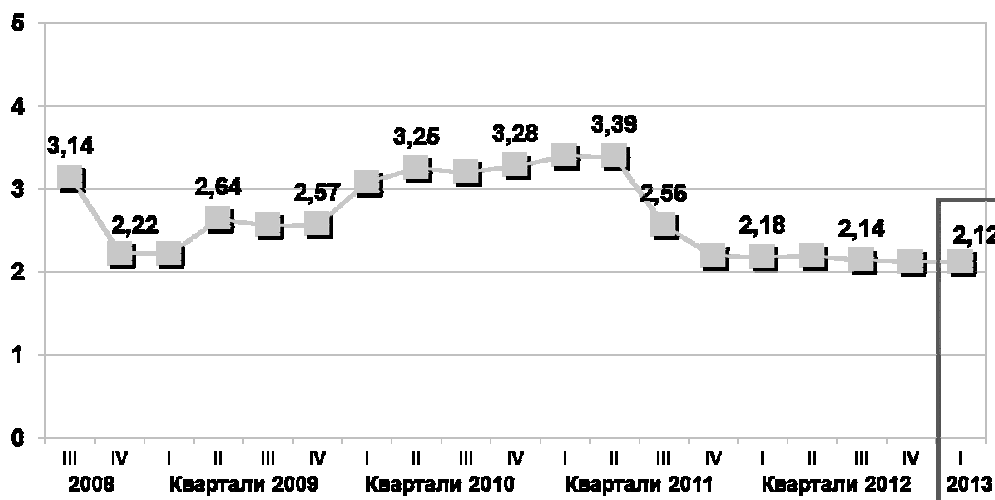


Рис. 3. Індекс інвестиційної привабливості України з 2008–2013 рік [8]

Як бачимо, індекс інвестиційної привабливості України у I кварталі 2013 року залишився незмінним у порівнянні з показником кінця минулого року — 2.12 балів з п'яти можливих. 85 % опитаних вважають, що жодних змін на краще не сталося, і це є найбільший показник відсутності позитивних змін за всю історію вимірювання Індексу, з 2008 року [8].

За рейтингом легкості ведення бізнесу Doing Business у 2012 році Україна посіла 137 місце серед 185 держав [9]. Даний рейтинг складає бізнес-команда Групи Світового Банку за такими показниками як реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до системи енергопостачання, реєстрація власності, кредитування, захист прав інвесторів, сплата податків, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів та вирішення неплатоспроможності [6, с. 284].

Загальний індекс інвестиційної активності в Україні, згідно з дослідженням, у третьому кварталі 2013 року склав усього 4,10 за 10-бальною шкалою, що стало річним мінімумом. У третьому кварталі 2012 року індекс інвестиційної активності в Україні становив 4,43 бала (рис. 4). Тому відбувається тенденція спаду інвестиційної активності в Україні.

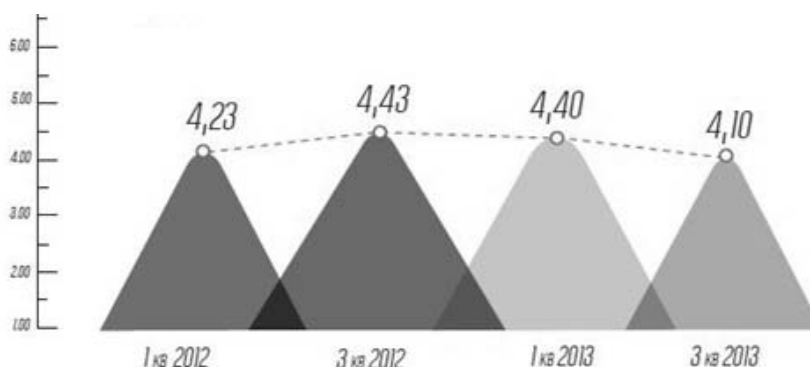


Рис. 4. Індекс інвестиційної активності в Україні по 10-бальній шкалі [10]

Як бачимо, ситуація на українському ринку іноземних інвестицій є непривабливою. Тому спробуємо виокремити головні проблеми, причини такої ситуації в Україні.

Серед економічних параметрів на інвестиційний клімат, передусім, впливають: загальний стан економіки (зростання, спад, стагнація); тенденції у валютній, фінансовій і кредитній системах країни; митний режим і результативність робочої сили. Зарубіжні підприємці особливо звертають увагу на можливість вільного маневру капіталом, і зазвичай виділяють такі пи-

тання як стійкість валютного курсу, динаміка інфляційного процесу, ціна кредиту, податкові пільги.

На інвестиційному кліматі України несприятливо позначаються не лише пов'язані з інвестуванням прямі витрати і обмеження на діяльність іноземних фірм, але і нечітке формулювання окремих норм, наявність нерегульованих питань. Усе це зменшує міру інформованості іноземних інвесторів, їх здатність передбачати і прогнозувати розвиток подій і, отже, підвищує ризики, примушує закладати в ціни контрактів можливі втрати, створювати страхові запаси.

Інвесторам, які працювали в країнах Західної Європи, США та інших економічно розвинутих країнах, важко зрозуміти як працює бізнес в Україні. Зокрема вони стикаються з низкою проблем, серед яких варто виділити наступні. По-перше, це значний рівень податкового навантаження [7], адже у 2012 році за цим показником Україна посіла 165 місце серед 185 країн (за рейтинговою оцінкою Doing Business), що не є вельми позитивним результатом [9].

По-друге, це нестабільне законодавство, яке, до того ж, іноді може трактуватися двозначно і частіше за все на користь держави, а не підприємця. В Україні за 2012 рік було виплачено тільки 50,4 % загальної суми відшкодування ПДВ. Як відомо, одним із зобов'язань України перед МВФ є доведення рівня відшкодування ПДВ в автоматичному режимі мінімум до 70 % від усього обсягу. Тобто, на даний момент ця вимога не виконується [7].

По-третє, це часті перевірки підприємств з боку державних контролюючих органів, адже зв'язки між всіма міністерствами, відомствами, правоохоронними органами в Україні не настільки добре налагоджені, як в інших розвинутих країнах, тому існує необхідність контролювати діяльність підприємств окремо з боку кожного органа. Окрім того, знаючи про низький інвестиційний рейтинг та високий рівень корумпованості економіки в Україні, іноземні підприємства самі будуть вдаватися до порушення закону, ухилятися від сплати податків, тощо. Даний аспект дозволяє зробити висновки про те, що варто не лише залучати всіма можливими шляхами іноземні інвестиції в нашу економіку, але й підвищити репутацію України на міжнародній арені.

По-четверте, це відсутність надійної системи страхування інвестиційних ризиків, та досконалої системи державного регулювання інвестиційної діяльності. До всіх вище названих недоліків додаються застаріле обладнання на підприємствах та використання застарілих технологій виробництва [7].

Протягом жовтня — листопада 2013 року InvestUkraine (державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України), за підтримки проекту USAID Лінк, було проведено опитування інвесторів, що здійснюють свою діяльність в Україні. Загалом в опитуванні взяли участь 130 компаній, що здійснюють свою діяльність у 16 регіонах України. За результатами опрацювання відповідей на поставлені питання InvestUkraine підготувало рейтинг найбільш поширених проблем іноземних інвесторів в Україні.

Відповідно до сформованого рейтингу основною проблемою іноземних інвесторів в Україні є відносини з податковими органами — 22,8 % респондентів відзначили це серед своїх проблемних питань. Друге та третє місце ділять між собою питання перевірок та недосконалого нормативно-правового регулювання — з такими проблемами стикаються у своїй діяльності 14,45 % іноземних інвесторів, що взяли участь у опитуванні. Проблеми у сфері земельних питань турбують 11,8 % респондентів, відносини з митними органами — 11,03 %. Порядком здійснення ліцензійних і дозвільних процедур не задоволені 10,27 % опитаних інвесторів, реєстраційних процедур — 9,5 %. Крім того, 5,7 % респондентів повідомили про наявність «інших» проблемних питань, серед яких відзначались зокрема рейдерство, високі ціни на сировину тощо [11].

Для створення привабливого інвестиційного клімату ми рекомендуємо такі напрями активізації залучення іноземного капіталу:

1) формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів (включаючи внутрішні і зовнішні їх джерела); створення і реалізація механізмів підвищення ефективності інвестиційного процесу в широкому сенсі (включаючи повне освоєння капітальних вкладень, використовуваних на інновації і оновлення основних виробничих фондів);

2) стимулювання повернення в економіку капіталів, вивезених українськими підприємствами за кордон у формі інвестицій у реальні активи національної економіки, в розвиток її високотехнологічних галузей. Для вирішення цього завдання можуть бути використані різні інструменти, зокрема, проведення амністії капіталів в чітко вираженому інвестиційно-орієнтованому варіанті із створенням для цієї мети спеціалізованих державно-приватних інвестиційних інститутів;

3) доповнення інвестиційної політики щодо простого залучення іноземних інвестицій заходами їх структурного регулювання, включаючи розвиток усіх компонентів національної інноваційної системи;

4) створення спеціальних зон з пільговим оподаткуванням для іноземних інвесторів з метою формування «точок зростання» в економіці України;

5) розвиток державно-приватного партнерства щодо фінансової і гарантійної підтримки інвестиційних проектів;

6) формування інвестиційної інфраструктури, яка сприятиме раціональному використанню іноземних інвестицій і сприятиме співпраці іноземних інвесторів з вітчизняними суб'єктами економіки.

Надзвичайно важливе фінансово-економічне та соціально-психологічне значення для діяльності іноземних інвесторів має ступінь активності в Україні міжнародних фінансових інституцій, як то Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Міжнародна фінансова корпорація, Європейський банк реконструкції та розвитку тощо. Адже спрямовуючи кредити в Україну, ці міжнародні фінансові інституції розраховують на їх своєчасне повернення й отримання відповідних прибутків, а їх дії базуються на попередньому аналізі ситуації та певних державних гарантіях стосовно умов підприємницької діяльності в Україні [12]. Тому рішення і дослідження цих організацій є важливим індикатором для іноземних інвесторів.

Висновки. Отже, на даний момент стан інвестиційного клімату в Україні є незадовільним. Для стимулювання та розширення іноземних інвестицій необхідно здійснити ряд заходів щодо зміни інвестиційної політики, поліпшення загального бізнес-клімату та режимів конкуренції. Для покращення інвестиційного клімату необхідно мати довгострокові перспективи щодо політики ПІІ та повну прозорість у процесі регулювання й адміністрування змін. Подальші дослідження пов'язані з пошуком ефективних механізмів активізації залучення іноземних інвестицій в економіку України з урахування зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Перспективи іноземної інвестиційної діяльності в Україні. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.rda.dp.ua/?p=7523>

3. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>

4. Косякіна А.О. Іноземні інвестиції в контексті впливу на економічний розвиток України / А.О. Косякіна // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — 2010. — № 1 (3). — Том 2. — С. 145—152.

5. Онопрієнко О. Д. Міжнародний рейтинг України як критерій її інвестиційної привабливості. — [Електронний ресурс] / О. Д. Онопрієнко // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/eJournals/PSPE/2011_3/Onoprienko_311.html.

6. Сімонова М. В. Оцінка інвестиційної привабливості України на основі аналізу методик, розроблених провідними міжнародними організаціями / М. В. Сімонова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. — 2012. — № 1 (59). — С. 283—287.

7. Проблеми іноземного інвестування в Україні. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.asconf.com/rus/archive_view/593

8. Динаміка результатів Індексу інвестиційної привабливості. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zno.znaimo.com.ua/docs/180/index-8275.html>

9. Рейтинг економік Doing Business. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>

10. Інвестори зазначають про поліпшення відшкодування ПДВ. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/economics/3279818-investory-zaznachauit-pro-polipshennia-vidshkoduvannia-pdv>

11. Довідник інвестора. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://investukraine.com/uk/investors-guide>

12. Перспективи іноземної інвестиційної діяльності в Україні. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.rda.dp.ua/?p=7523>

09.06.2014